

Utvrđivanje i naplata dažbina

Utvrđivanje dažbinske obaveze

- Poreski obveznike je dužan da vodi zakonom propisane evidencije iz kojih se mogu utvrditi svi relevantni parameri za utvrđivanje osnovice dažbine
- Zakoni propisuju nacin utvrđivanja poreskih elementa
- Svaki poreski obveznik je dužan da koristi propisan obrazac prilikom prijave dažbine

Naplata dažbina

- Izmirenje obaveze dažbinskog dužnika prema dažbinskom povjeriocu čime se vrši namirenje potraživanja
- Namirenje može biti:
 - a) Jednokratno
 - b) Periodično kao posljedica trajnog dažbinskog odnosa

Dospjelost dažbine

- Dospjelost dažbine predstavlja svojstvo dažbinskog duga da mu je dospio rok za ispunjenje.
- 1) *Dospjelost po isteku parcionog roka:*
 - Parcioni rok predstavlja rok za izvršenje obaveze koji je utvrđen zakonom.
 - Po isteku parcionog roka nastupa dospjelost (porez na prenos apsolutnih prava, porez na nepokretnosti)
 - 2) *Dospjelost po isteku dana za plaćanje dažbine:* nastupa ako je zakon propisao dan (datum u mjesecu) do kada je obveznik dužan da plati porez.
 - 3) *Dospjelost u trenutku nastanka dažbinske obaveze:* Primjenjuje se kod dažbina kod kojih je propisano da se dažbina plaća u momentu kada nastaje dažbinska obaveza (porezi po odbitku)

Prinudna naplata poreza

- Ukoliko dažbinski obveznik ne ne plati dažbinu u trenutku dospelosti, dažbinski organ pristupa prinudnoj naplati.
- *Predmet prinudne naplate:* Stvari i prava dažbinskog dužnika nad kojima se sprovodi prinudno izvršenje.
- *Sredstva prinudne naplate:* Metode pomoću kojih dažbinski organ prinudno naplaćuje svoje dažbinsko potraživanje.
- Učestale prinudne naplate su signal da:
 - Visina poreskog opterećenja je prevelika (Laferova kriva)
 - Ciljevi oporezivanja nisu dobro postavljeni (podsticajno dejstvo poreza)
 - Kriterijumi oporezivanja nisu odgovarajući
 - Neodgovarajuća poreska politika
 - Neodgovarajući postupak utvrđivanja dažbinske obaveze

Administriranje porezima

- Administriranje obuhvata obračun, razrez, naplatu i kontrolu
- Troškovi:
 - Naplate (poreska administracija)
 - Plaćanja (poreski obveznik)
- Troškovi naplate poreza, odnosno troškovi obračuna, razreza, naplate i kontrole nisu mala stavka ukupnih javnih troškova i mogu značajno da optereće sam proces prikupljanja javnih sredstava.

Troškovi poreske administracije: Direktni troškovi se odnose na troškove samog funkcionisanja poreske administracije, efikasnost i efektivnost njenih materijalnih i kadrovskih resursa.

Indirektni troškovi nastaju usljed faktora koji zavise od drugih činilaca kao što su projektovani ciljeva oporezivanja i politička volje kreatora zakona.

Eksterni faktori koji utiču na efikasnost poreske administracije i visinu administrativnih troškova

Moguće je razlikovati nekoliko aktivnosti vezanih za poreski sistem jedne zemlje:

- dizajniranje poreskog sistema i poreske politike,
- priprema prijedloga poreskih zakona,
- usvajanje zakona u parlamentu,
- primjena poreskih zakona,
- plaćanje poreza,
- rješavanje sporova.

Troškovi poreskog obveznika

- *Direktni troškovi*; podrazumijevaju troškove kojima se direktno umanjuje poreska snaga obveznika. Obuhvataju naknade koje poreski obveznici plaćaju poreskim savjetnicima, računovođama koji mu vode poslovne knjige, plaćanje bankarskih provizija prilikom uplate poreza, te porez koji se plaća na finansijske transakcije i koji je najčešće uračunat u proviziju banke. Ovi troškovi se mogu smanjiti pojednostavljivanjem poreskih zakona čime bi se smanjila potreba za angažovanjem i provizija poreskih savjetnika, ukidanjem poreza na finansijske transakcije kada su u pitanju uplate javnih prihoda i sl.
- *Indirektni troškovi*; pogađaju poreskog obveznika na taj način što mu plaćanje poreza izaziva gubitke vremena i energije čime se umanjuje mogućnost za sticanje drugih prihoda. Ovi troškovi nastaju u situaciji kada se, recimo, poreski obveznik često i nepotrebno poziva na razgovor u poresku administraciju, kada se opterećuje popunjavanjem brojnih formulara i sl. Brojni su načini na koji se oni mogu smanjiti, od indirektnog obračunavanja poreske osnovice pri čemu poreski organi mogu potrebne informacije prikupljati od trećih lica, preko slanja ispunjenih uplatnica, do korišćenja savremenih medijskih sredstava za obavješćavanje i edukovanje obveznika.

Primjer: Struktura troškova plaćanja poreza na dohodak fizičkih lica u Hrvatskoj

Izvor: Bratić, V., *What Are the Compliance Costs of Taxation in Croatia for Individuals?*
Institute of Public Finance, Newsletter No.21, March 2005. www.ijf.hr

- Vrijeme koje obveznik potroši na ispunj. prijave = 55.93
- Plaćene takse = 9,61
- Monetarni troškovi neovisno od plaćenih taksi= 14,95
- Neplaćena pomoć od starne poreskih službenika= 0,47
- Neplaćena pomoć od strane drugih lica= 19,04
- Ukupno vrijeme koji prosječni poreski obveznik u Hrvatskoj potroši na popunjavanje poreske prijave iznosi oko 1 sat i 42 min, dok je ta ista veličina u Sloveniji 1,72 sata za obveznike kojima prijavu popunjava poreski stručnjak, a ako to rade sami potroše oko 2,15 sati. U vrijeme kada je ovo istraživanje rađeno u Hrvatskoj, profesija poreskog savjetnika još nije bila institucionalizovana pa je dio ovih troškova snosila i poreska administracija koja je trošila oko 0,4 sata.

Preporuke u pravcu snižavanja troškova poreske administracije: Bratić, V.

- poreski sistem treba da je što stabilniji i sa što manje izmjena,
- poreski postupak treba takođe da je što jasnije propisan i da ne ostavlja prostora za nedoumice,
- poreski obveznik i poreska administracija treba da što tješnje sarađuju,
- potrebno je broj formulara i obrazaca koji su neophodni za popunjavanje poreske prijave svesti na što optimalniju veličinu,
- - prije uvođenja dodatnih olakšica treba procijeniti potencijalni učinak na povećavanje troškova plaćanja da bi se obezbijedilo da konačni efekat bude pozitivan.

E-government

- U SAD u 1993.g., 12% svih poreskih prijava je išlo elektronskim putem, a u 2003g. 48%. Podaci iz 2005.g. pokazuju da je od ukupnih poreskih prijava oko 54% u poresku administraciju pristiglo putem interneta.
- Velika Britanija 1999.g. uvela je mogućnost elektronske komunikacije poreskih obveznika i poreskih službi, a 2000.g. elektronsku prijavu pravno izjednačila sa pisanom. Dimitrijević, M., op.cit.str.63.
- Evropska Unija 2000.g. donosi akcioni plan za zemalje članice i zemalje kandidate kojim će se ubrzati primjena elektronske javne uprave. Razvijen je sistem od 23 indikatora za ocjenjivanje i poređenje uspjeha u uvođenju elektronske vlade. U okviru njih su obuhvaćeni i pokazatelji razvoja elektronskih servisa za porez na dobit, porez na dohodak građana i porez na dodatu vrijednost. Tako je zahtjev za uvođenje elektronske vlade postao ciljna varijabla i za zemlje u tranziciji koje se žele priključiti Uniji.
- Kao odgovor na ove zahtjeve, u Sloveniji je već 2002.g. oko 40% poreskog postupka vezanog za oporezivanje građana bilo moguće obaviti elektronskim putem.
- Oko 70% svih poreskih obrazaca u svijetu je još uvijek u papirnoj formi.

Otpor plaćanju poreza

- Visina dažbinskog opterećenja
- Namjena trošenja sredstava prikupljenih dažbinama
- Dažbinski oblik (plaćanje pod anestezijom)
- Percepcija javnosti o pravičnosti poreza

Prevaljivanje dažbina

- Postupak u kome dažbinski obveznik uspijeva da dažbinsku obavezu prenese na drugo lice i očuva svoju ekonomsku snagu
- Ukoliko se radi o prevaljivanju posrednih poreza, ono će biti uspješnije:
 - ako je tražnja neelastična (prehrambeni proizvodi),
 - ako je tržište monopolizovano,
 - ako su potrošači slabije organizovani.

Faze prevaljivanja dažbine:

- *Perkusija*: predstavlja zakonsko određivanje dažbinskog obveznika.
- *Reprekusija*: predstavlja prevaljivanje u užem smislu-obveznik koji je platio porez uspijeva da ga prevali na drugog.
- *Incidenca*: Predstavlja direktno snošenje poreskog tereta od strane lica koje više ne može da prevali porez. Može biti direktna ako je lice koje snosi poreski teret poreski obveznik, odnosno indirektna ako je poreski teret podsredstvom cenovnih efe-kata prevaljen od poreskog obveznika ka nekom trećem licu.

- Difuzija poreza predstavlja ustvari efekte incidence. U njoj se umanjuje ekonomska snaga obveznika sa sljedećim potencijalnim efektima:
 - efekat (umanjenja) dohotka,,
 - efekat stimulacije (radnog napora),
- * Sa stanovišta ekonomskih veličina ove efekte možemo podijeliti:
 - efekti na radni napor,
 - efekti na potrošnju,
 - efekti na štednju
 - efekti na investiranje,
 - efekti na tehnološki progres.

Vrste prevaljivanja

- Jednostruko i višestruko
- Unaprijed, unazad i bočno
- Namjeravano (po intenciji zakona) i nenamjeravano prevaljivanje
- Transformacija dažbina: obveznik prima teret na sebe ali vrši poboljšanje poslovanja čime (rast produktivnosti, ekonomičnosti, rentabilnosti) čime štiti svoj dohodak.

Dažbinska evazija

- Pojam kojim se označavaju radnje i mjere koje preduzima dažbinski obveznik u cilju potpunog ili djelimičnog izbjegavanja dažbinske obaveze.
- Zakonita evazija: izbjegavanje plaćanja dažbina bez povrede propisa.

Načini: promjena mjesta boravka

 smanjenjem ili odustajanjem od potrošnje

 pronalaženjem praznina u zakonu (nelegitimna zakonska evazija)

- Nezakonita –obveznik ne izvršava obavezu pri čemu vrši kršenje propisa
 - utaja (defraudacija)
 - šverc (kontrabanda)
- Stepenn izraženosti i rasprostiranje evazije:
 - dažbinski moral obveznika
 - visina opterećenja
 - slabost kontrole i blagost sankcija

Fiskalno opterećenje

- Kvantitativni pokazatelji: koeficijent fiskalnog opterećenja

$$Fo = (Sd / BDP) * 100$$

marginalna dažbinska stopa

$$MPS = \Delta Sd / \Delta D$$

(odnos između porasta sume javnih dažbina i porasta dohotka fizičkih i pravnih lica)

- Kvalitativni pokazatelj: relativni dažbinski pritisak

- Relativni dažbinski pritisak pokazuje racionalnost upotrebe sredstava

Parafiskalni prihodi

- Svi oblici zakonski uvedenih obaveznih davanja tačno određenih užih grupa koje su povezane ostvarivanjem i finansiranjem posebnih ciljeva i programa pri čemu ta davanja ne pripadaju državnom budžetu i ne mogu se smatrati uobičajenim dažbinama.
- Karakteristike:
 - obavezna davanja užih grupa koje su povezane ostvarivanjem zajedničkih ekonomskih i socijalnih ciljeva,
 - Nisu standardne dažbine
 - Služe za finansiranje rashoda izvan državnog budžeta,
 - Uvode se na bazi zakona i odluka, imaju karakter obaveznosti uz mogućnost prisilne naplate,
 - Destinirani su
 - Ne moraju biti pod neposrednom ingerencijom fiskalnih organa države.

Vrste parafiskalnih prihoda

1) Parafiskalni prihodi propisani od strane države

Propisuju se kao oblik javnih prihoda i zakonom, unaprijed su određeni da pripadaju nekom kolektivitetu van nadležnosti države (naknada za korištenje šuma ili puteva)

2) Parafiskalni prihodi propisani od vandržavnih organizacija(djelatnost privrednih, advokatskih, ljebarskih komora)

Javni zajam

- Posebna vrsta javnih prihoda koja se ostvaruje na osnovu ugovora države sa pravnim ili fizičkim licima u zemlji ili inostranstvu.
- Trošak budućih generacija
 - Karakteristike: dobrovoljnost
ugovorni oblik
povratnost.
 - Fiskalni karakter prinudnih zajmova
 - Vrste: kratkoročni i dugoročni
unutrašnji i strani
 - Ostali javni prihodi: koncesione naknade
prihodi od privatizacije
viškovi po završnom računu CB